

FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Denne FN-konvensjonen er ukjent for de fleste her til lands. Den ble sendt ut fra FN for snart 4 år siden til underskriving og ratifisering. Over 80 land har hittil ratifisert konvensjonen. Norge venter. Vergemålsloven måtte tilpasses først. Ny lov har kommet, men nå står det på penger for å iverksette loven. De ulike organisasjonene og forbund for mennesker med funksjonshemninger er utålmodige, men det settes lite press og oppmerksomhet overfor myndighetene.

Konvensjonen, som bygger på menneskerettighetserklæringen av 1948, er ingen spesialkonvensjon, men den konkretiserer og presiserer almene menneskerettigheter. Den omhandler særlig økonomiske, kulturelle og sosiale rettigheter. I denne artikkelen vil jeg utdype de rettigheter som gjelder mennesker med utviklingshemning. Vi skulle tro at allmenne menneskerettigheter var sikret i vårt siviliserte samfunn. De store idealene som ble utbasunert da ansvarsreformen (også kalt HVPU-reformen) ble gjennomført er i ferd med å bli glemt. Fellesskapsløsninger skulle avløses av individuelle tilbud. Som et resultat av denne ideologien ble bl.a. landsbyene i Norge og Granly Stiftelse på Kapp utsatt for sterkt press. De passet ikke inn i de nye ideene. Med nød og neppe ble de reddet fra nedleggelse da ansvarsreformen ble forberedt og innført. Beboerne skulle tilbakeføres til hjemkommunene. Nå var det *normalisering* og *integrering* som ble de nye slagord. I ettertid ser vi at ansvarsreformen primært ble en bo-reform. Det tok ikke mange årene før kommunene begynte å bruke mennesker med utviklingshemning som salderingspost når budsjettene skulle gå i balanse. Voksenopplæringen forsvant i løpet av kort tid fra de fleste kommunene. Flere mistet tilbud om støttekontakter. Dagtilbudene ble truet.

Det ble etter hvert en krassere tone mellom økonomi og menneskeverd. Leder for Norsk forbund for utviklingshemmede i Norge (NFU), Jens Petter Gitlesen, uttalte i et radiointervju våren 2010 at på mange måter er tilstandene verre for mennesker med utviklingshemning enn de var ti år før reformen kom. Foreldre fortviler over kyniske forhold hvor de kommunale sparekniver skjærer dypt særlig overfor de som selv ikke kan tale egen sak.

Når FN-konvensjonen blir ratifisert, sannsynligvis i 2012, kan mennesker med funksjonshemning med loven på sin side ha juridisk krav på det som er selvfølgelig menneskerettigheter. Konvensjonen er ikke bare et dokument om rettigheter, men den gir uttrykk for ideer om menneskeverd. Begrepene «*normalisering*» og «*integrering*» brukes ikke lenger. Derimot er begrepet «*inkludering*» flittig brukt. Kort og litt for enkelt sagt: Samfunnet må tilpasse seg individet. Her er noen utsnitt fra konvensjonens fortale: «...funksjonshemning er et resultat av interaksjon mellom mennesker med nedsatt funksjonsevne og holdningsbestemte barrierer og barrierer i omgivelsene som hindrer dem i å delta fullt ut og på en effektiv måte i samfunnet» (punkt e) ...«Det er viktig å ta spørsmål knyttet til funksjonshemning inn som en integrert del av relevante strategier for bærekraftig utvikling». (punkt g.) og «at mennesker med nedsatt funksjonsevne på verdifullt vis bidrar, eller har mulighet for å bidra, til den generelle velferden og mangfoldet i sine lokalsamfunn, og at dersom mennesker med nedsatt funksjonsevne kan nyte sine menneskerettigheter og friheter fullt ut, og kan delta fullt ut i samfunnslivet, vil det gi dem en sterkere følelse av tilhørighet, og vil bringe den menneskelige, sosiale og økonomiske utviklingen av samfunnet, og bekjempelsen av fattigdom, et betydelig skritt framover». (punkt m).

Konvensjonen viser vei til et samfunn med mer menneskevennlige former. Dette har vært intensjonen i de antroposofiske omsorgsstedene fra begynnelsen av. Mennesker fikk bære ansvar og utfolde evner ut fra sine individuelle muligheter. Konvensjonen betoner «respekt for forskjeller og aksept av mennesker med nedsatt funksjonsevne som en del av det menneskelige mangfold og av den menneskelige natur» (artikkel 3) Jeg ser på denne konvensjonen som en velkommen bekreftelse på de antroposofiske impulsene.

Følgende rettigheter vil bli særlig viktige å arbeide med i framtida.

Artikkel 10. Retten til liv. Her sies det at «ethvert menneske har en iboende rett til livet, og skal treffe alle nødvendige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne faktisk kan nyte denne rettigheten, på lik linje med andre».

Det står ikke noe om når retten til liv begynner. Vi vet at mange mennesker blir luket ut før fødsel fordi de ikke er perfekte. Dette gjelder for mange mennesker med Downs syndrom.

Artikkel 19. Retten til et selvstendig liv og til å være en del av samfunnet.

Her presiseres retten til «å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ikke må bo i en bestemt boform». (punkt a).

Det er ikke uvanlig at kommuner nekter mennesker med utviklingshemning å flytte til kommunen på grunn av kostnadene. Andre kommuner nekter utflytting fordi de mister statstilskudd og arbeidsplasser som følger med denne gruppen mennesker. Det er ikke lett å følge logikken.

Nylig hørte jeg om en kommune som nekter et menneske å flytte til en landsby «fordi de ikke kjøper tjenester utenfor kommunens grenser». Mennesker settes ut på anbud. Det brukes begreper som kjøp og salg. Det er forretningslivets lover som gjelder.

Artikkel 23. Respekt for hjemmet og familien. (C)09 2)

Artikkel 24. Utdanning.

Det skal «sikres et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer, samt livslang læring, som tar sikte på at menneskets muligheter og forståelsen av dets verdighet og egenverdi utvikles fullt ut, og at respekten for menneskerettighetene, de grunnleggende friheter og det menneskelige mangfold styrkes, at mennesker med nedsatt funksjonsevne får utvikle sin personlighet, sine anlegg og sin kreativitet, så vel som sine psykiske og fysiske evner fullt ut»...(Punkt 1, a og b) Det betyr at det er elevens utviklingsbehov som skal sette premissene i skolen. Ikke den utdannelsen hvor læring er mål-orientert på kunnskap slik som det i stor grad er i dag. Det betyr også at yrkesopplæring vil bli en videre mulighet etter grunnskoleopplæring. Uten opplæring vil det være vanskelig å delta i et yrkesliv. Særlig for mennesker med utviklingshemning. Retten til livslang læring skal også sikres gjennom denne artikkelen. Dette vil gi muligheter til fortsatt voksenopplæring for mennesker som ikke kan vise til «målbar vekst» som har vært kriteriet for å få voksenopplæring i mange kommuner.

Artikkel 27. Arbeid og sysselsetting.

«Mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til arbeid på lik linje med andre»...(punkt 1).

Dag-tilbud til mennesker med utviklingshemning trues med nedlegging når penger skal spares.

Flere ganger har jeg hørt argumentert med at denne retten ikke er lovpålagt. Når FN-konvensjonen blir ratifisert, bortfaller det argumentet.

Artikkel 30. Deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter, fornøyelser og idrett.

Det skal «treffes hensiktsmessige tiltak for å gi mennesker med nedsatt funksjonsevne mulighet til å utvikle og utnytte sine kreative, kunstneriske og intellektuelle evner, ikke bare av hensyn til seg selv, men også til berikelse av samfunnet». (Punkt 2).

De antroposofiske omsorgsstedene har en lang tradisjon på å skape aktivt kulturliv.

Mennesker med utviklingshemning finner gjennom kunstneriske aktiviteter særlig gode uttrykksmuligheter. Og mange av oss har hatt sterke opplevelser når mennesker med utviklingshemning har formidlet teater, dikt, musikk m.m.

Dette er noen få utsnitt fra en konvensjon som gir viktige impulser til et mer menneskevennlig samfunn. Grunntonen i konvensjonen er at samfunnet skal tilpasse seg det som er annerledes. Julia Kristeva (ungarsk språkforsker) som besøkte Norge høsten 2009, mener at funksjonshemning ikke

først og fremst handler om et problem det må tilrettelegges for, men det handler om forskjellige måter å leve i samfunnet på. Hun sier at politisk kan det ikke lenger handle om å *integrere*, men om å *inkludere* alle mennesker i deres forskjelligheter.

I Dagsavisen (31.7.2010) var det en rik reportasje fra landsbyen på Solborg i Jevnaker. Avisa trykte bl.a. et bildegalleri av de som bor i landsbyen. Det var ikke mulig å se hvem som var hvem. Artikkelen ga et godt inntrykk av et samfunn hvor individ og fellesskap klinger sammen.

Pendelen har gjennom ansvars-reformen og tidsånden svingt radikalt fra fellesskapet til individets behov. Krav om individuelle rettigheter gjør samfunnsbygging vanskelig. Utfordringene framover både i det store samfunn og i de små fellesskap er å finne en harmoniserende balanse mellom individ og samfunn. Rudolf Steiners impuls om en tregrenet sosial organisme hvor friheten er fundamentet i åndslivet, brorskap i næringslivet og likhet i rettslivet, gir redskapet og respekten som vi trenger for å bygge fellesskap og samfunn slik som FN-konvensjonen utfordrer til.

Toten i august 2010.

Rigmor Skålholt.